

PROSJEKTET «BEVARING OG UTVIKLING AV TROMSØ GRAVLUND»

Vedtatt i Tromsø kirkelege fellestråd 27. mars 2014

1. Tromsø kirkelege fellestråd gir sin tilslutning til å etablere prosjektet «Bevaring og utvikling av Tromsø gravlund».
2. I prosjektet «Bevaring og utvikling av Tromsø gravlund» inngår
 - a. en fullstendig gjennomgang av samtlige felt for registrering av gravminner som bør vernes.
 - b. at Tromsø gravlunds særegne topografi ikke skal endres. Terrasseringer, murer, trapper, veier mv skal bevares og vedlikeholdes.
 - c. at Tromsø gravlund reserveres for urnegraver, men på festet kistegravsted kan kiste brukes der hvor dette er fysisk mulig.
 - d. at det utarbeides en bevaringsplan for Tromsø gravlund, hvori inngår også vurdering av en mulig «Museumsavdeling».
 - e. at prosjektet med nytt gjerde rundt Tromsø gravlund videre- og slutføres i samarbeid med Tromsø gravlunds vel og andre aktuelle samarbeidsparter
 - f. at det utarbeides planteplan og skjøtelsesplan slik at røkt, tynning og nyplanting skjer i respekt for Tromsø gravlunds historiske og kulturelle uttrykk
 - g. at det gjøres en skilt-gjennomgang slik at skiltene får et enhetlig uttrykk
 - h. opprusting av internveier
 - i. «Bevaring gjennom bruk» - gjøre informasjon om Tromsø gravlund tilgjengelig på gravlunden, elektronisk, i brosjyrer e.l., og ved å søke samarbeid med relevante samarbeidsparter for å stimulere til økt bruk av gravlunden som park, kulturminne, som historiefremidler og et sted for ro og refleksjon.
3. Framdriften i prosjektet vil være avhengig av både økonomiske og personalmessige ressurser. Tromsø kirkelege fellestråd vil søke å finne finansiering til deler av prosjektet eksternt og i samarbeid med andre.

Saken gjelder:

Tromsø gravlund ble tatt i bruk i 1854. I 160 år har Tromsø-væringar fulgt sine til den siste hvile på denne gravlunden. I tillegg til at den enkelte sørgende eller familie har sine personlege bånd knyttet til et gravsted, er gravlunden også en del av fellesskapets hukommelse og ressurs. En gravlund er derfor ikke som en hvilken som helst park, selv om den *også* er en park.

Tromsø kirkelege fellestråd

Tromsø gravlund gjenspeiler byens historie. Her er storslåtte gravsteder med obelisker og stakittgjerder, og her er små enkle gravsteder etter mindre bemidlede borgere. Noen gravminner har titler som viser stolthet over yrke eller en viktig funksjon, som «slaktermester» eller «vognfører», andre gravminner er mer anonyme. Også når det gjelder gravminner er det trender og ideologier som påvirker utforming og tekst. Tromsø gravlund forteller også historien om nordområdenes betydning, om polarhistorie og ekspedisjoner, og om sosialhistorie, kunst- og stilhistorie, om krig og fred, møte med andre kulturer og ikke minst byens egen historie gjennom gravminner med navn som vi kjenner både fra vår egen tid og generasjonene før oss. Tromsø gravlund er på mange måter en lokalhistorisk oppslagsbok. Slik er gravlundene også en viktig identitetsskaper; den gir identitet til stedet, og til dem som bruker gravlundene.

Skal noe bevares, må også noe velges bort. Man kan ikke bevare alt som er gammelt, bare fordi det er gammelt. Aldersverdi er ett kriterium, men det må også legges andre til grunn, f.eks miljø, topografi, kunstnerisk eller stilmessig uttrykk, personhistorisk betydning, gravminnets materiale, sjeldenhet, nasjonal eller lokalhistorisk betydning.

I flere år har det vært arrangert vandringar på Tromsø gravlund i forbindelse med Allehelgensdag. Disse vandringene er blitt mer og mer populære, og med et prosjekt som beskrevet nedenfor vil man etter hvert kunne utvikle dette konseptet vidare.

Fordi det å bevare og utvikle gravlundene også betyr å måtte velge noe bort, er det viktig at de valgene som gjøres er faglig begrunnet og fundert. Derfor er det viktig at et prosjekt knyttet til bevaring og utvikling av gravlundene også er forankret i fellestrådet og at fellestrådet slik gir innhold til og retning på det arbeidet som skal gjøres.

Prosjekt «Bevaring og utvikling av Tromsø gravlund».

Allerede i 2011 ble det fra kirkevergen tatt et initiativ for å få utarbeidet en overordnet gravlundsplan for Tromsø gravlund, med særlig tanke på bevaring og utvikling. Av ulike årsaker har fremdriften i dette arbeidet ikke vært som ønsket.

Behovet for en systematisk gjennomgang av Tromsø gravlund og dens åpenbare kulturhistoriske kvaliteter gjør at kirkevergen ønsker å gi denne gravlundene særlig oppmerksomhet i tiden som kommer. Dette knytter seg til ønsket om avklaringer i forhold til skjæringspunktet mellom bevaring og utvikling: Tromsø gravlund skal ennå i uoverskuelig framtid skal være et siste hvilested for mange av byens innbyggere. Det er ønskelig å ta vare på gravlundene som kulturminne, historieforteller og identitetsskaper, samtidig som gravlundene ikke skal være et museum men tvert imot en «levende gravlund».

Bildet ved siden av viser èn av grunnene til at Tromsø gravlund står i en særstilling blant gravplassene i Tromsø: Her er trapper, støpte murer og stakittgjerde.

Tromsø kirkelige fellestråd

En fullstendig gjennomgang av samtlige felt for registrering av gravminner som bør vernes.

Dette registreringsarbeidet er påbegynt med god bistand fra Tromsø gravlunds vel som rådgivende part. Arbeidet er omfattende og krever at ulike fagfelt samarbeider. Vurdering av et gravminnes verneverdi må ses i sammenheng med dets plassering på gravlunden (topografien), gravminnets uforming (kunst/stilhistorie), hvem som er begravet (by-, nasjonal-, sosial- og polarhistorisk betydning) mv. Et godt registreringsarbeid vil også kunne frigi plasser for gjenbruk.

Tromsø gravlunds særegne topografi skal ikke endres.

Terrasseringer, murer, trapper, veier mv skal bevares og vedlikeholdes. Tromsø gravlund er også spesiell ved at den er bygget opp i terrasser. Noen steder i landskapet er dette svært tydelig, andre steder har man i årenes løp slettet ut noe av terrasseringen.

Det kan inntre forhold som gjør at man er nødt til å endre noe på landskapsuttrykket slik det er pr i dag. Man kan f.eks tenke seg at behov for tilgjengelighet på enkelt felt kan gjøre det nødvendig å legge ny vei. Da er man igjen ved spørsmålet om hvor skjæringspunktet går mellom bevaring og utvikling av gravlunden. I slike tilfeller er det viktig at det er fellestrådet som treffer en velbegrunnet avgjørelse om dette, og at det ikke inngår som en vanlig del av drifta.

Også her, på bildet til venstre, er terrasseringen synlig, selv om det nok er planert noe ut på dette feltet.

Tromsø gravlund reserveres for urnegraver

Tromsø gravlund er byens mest attraktive gravplass. Mange ønsker å få sitt siste hvilested her. Gjennomsnittlig gravlegges mellom 80 og 90 personer her hvert år. På hver kistegrav kan det settes 4-8 urner. Det betyr at ved å reservere gravlunden for urner, vil mange fler kunne få et gravsted på Tromsø gravlund. Å stimulere til bruk av urnegrav framfor kistegrav har også et samfunnsøkonomisk aspekt; bynære områder er svært kostbare både å erverve og opparbeide, og bør ha en så høy utnyttelsesgrad som mulig.

Med Tromsø gravlunds særegne topografi, er det mange steder vanskelig å komme til med maskin for å ta opp grav. Det er lett å komme bort i og ødelegge nærstående gravminner, og murkanter, trerøtter og nivåforskjeller mv gjør arbeidet vanskelig. På mange gravfelt er det mye «håndarbeid» som må gjøres for ikke å skade omgivelsene – eller fordi man rett og slett ikke kommer til med maskin. Ved kun å sette ned urner, vil ikke dette lenger være et problem, og omliggende gravminner og vegetasjon vil ikke bli berørt.

Tromsø kirkelige fellestråd

På bildet vises ikke det vanskeligste stedet på Tromsø gravlund når det gjelder å ta opp grav uten å komme i konflikt med gravminner og trær, men også her er utfordringen tydelig.

Å reservere gravlundene for askeurner, vil av noen nok oppleves som et omfattende inngrep i feste-rettigheten. I innstillingen ligger et forslag om å reservere hele gravlundene for urner. Et slikt vedtak vil innebære det som i Gravferdsloven omtales som «vesentlig endring av gravplass» (§4) og som skal ha tilslutning fra kommunen og tillatelse fra bispedømmerådet. Det vil med andre ord ta noe tid før et kiste-forbud vil kunne trå i kraft. Om fellestrådet finner at å reservere hele gravlundene for urner blir et for stort inngrep og blir oppfattet som «kremasjonstvang», så kan man også tenke seg andre løsninger.

Alternativer:

- i. Alle nyfester skal være urnegraver, men på allerede festede kistegravsteder kan kiste brukes. Dette alternativet vil øke kapasiteten noe, men vil ikke verne omliggende gravminner og vegetasjon eller løse problemet med tilgjengelighet.
- ii. Noen nærmere angitte felt skal reserveres for urner. Gravlundsförvaltningen vil gå igjennom felt for felt og komme med et forslag til fellestrådet om hvor det bør reserveres for urner. Kapasiteten vil øke avhengig av hvor mange felt som reserveres for urner. En forutsetter at de feltene som er vanskeligst tilgjengelig vil bli urnegraver.
- iii. En kombinasjon av i og ii: Alle nyfester – uansett hvor på gravlundene – skal være urnegraver, mens på nærmere angitte felt kan reserverte kistegraver fortsatt benyttes til kiste. Dette vil gi noe kapasitetsøkning og kan samtidig verne de mest utsatte og sårbare feltene mot skader.

Juridiske forhold

Den som har festede en kistegrav, kan ikke kreve erstatning for tap av rettighet, jfr Forskrift til gravferdsloven, §§ 5 og 11. Overfor fester vil fellestrådet kun ha plikt til å informere.

Innstillingens pkt c vil innebære at kommunen må gi tilslutning og bispedømmerådet må godkjenne, jfr ovenfor. Alternativene i. og ii. vil ikke i samme grad endre gravplassen vesentlig, og dermed burde det være tilstrekkelig med vedtak i fellestrådet for å iverksette tiltaket.

Begrensninger som foreslått i innstillingens pkt c eller i alternativene i., ii., eller iii. må innarbeides i gravlundsvedtektene. Disse er uansett modne for revisjon, bl.a som følge av endret lovgiving.

Gravlundsansattes synspunkter

Hos de gravlundsansatte er det litt ulike meninger om dette med å reservere Tromsø gravlund for urnegraver. Flere er svært positive, ikke minst med tanke på at det vil innebære en betydelig lettelse i arbeidet og vil slik sett frigjøre ressurser. Andre er mer skeptiske og mener at stenging for kistegravlegging er et for omfattende inngrep i den enkelte grav-festers rettighet.

Tromsø kirkelige fellesråd

Det utarbeides en bevaringsplan for Tromsø gravlund, hvori inngår også vurdering av en mulig «Museumsavdeling».

En bevaringsplan vil gi oversikt og systematikk til bevaringsarbeidet.

En bevaringsplan kan omfatte:

- Bevaring av gravminner som står på den opprinnelige graven.
- Vedlikehold/oppussing av gravminner og annet gravutstyr som kanter,, gitter o.l.
- Bevaring av hele gravfelt – sammenhengende miljøer med gravminner, helleganger, vegetasjon, støttemurer o.l.
- Plan for etablering av «museumsavdeling» for bevaringsverdige gravminner som ikke lenger står på graven, eller som trenger beskyttelse mot vær og vind
- Vedlikehold/rehabilitering av murer, trapper, gjerder o.l.
- Skjøtsel/utskifting/rehabilitering av vegetasjon
- Tilbakeføring – rekonstruksjon av tidligere rammer, gitre på gravsteder. Rekonstruksjon av formelementer som helleganger, hekker, basseng. Denne type tiltak krever at det kan dokumenteres hvordan det opprinnelig har sett ut.

(fra boka «Kirkegården. Et levende kulturminne» av Helge Klingberg, Oddbjørn Sørmoen, Aud Wefald (red) ARFO 2005).

Prosjektet med nytt gjerde rundt Tromsø gravlund videre- og slutføres i samarbeid med Tromsø gravlunds vel og andre aktuelle samarbeidsparter

Fellesrådet har i budsjett for 2014 satt av kr 100 000,- til forprosjekt for gjerde til Tromsø gravlund. Dette arbeidet skjer i samarbeid med Tromsø gravlunds vel.

Det utarbeides planteplan og skjøtelsesplan slik at røkt, tynning og nyplanting skjer i respekt for Tromsø gravlunds historiske og kulturelle uttrykk

Vegetasjonen på gravlundene har ikke bare estetisk funksjon, den binder også jorda, skjermer mot støy og støv og fungerer som rom-skapende elementer.

Frodig, men her behøves opprydding i alt det grønne. Men hva skal få stå, hva skal fjernes og hva skal bare tynnes?

Det gjøres en skilt-gjennomgang slik at skiltene får et enhetlig uttrykk

Skiltingen på Tromsø gravlund fremstår som rotete med skilting i ulike varianter; alt fra laminerte A4-ark til store og små metall-skilt i ulik stilmessig utførelse. Noen er også svært slitt og knapt leselige.

Opprusting av internveier

Alle veiene på Tromsø gravlund behøver opprustning. Småveiene trenger bedre kanting mot gressarealer.

Tromsø kirkelege fellestråd

«Bevaring gjennom bruk» - gjøre informasjon om Tromsø gravlund tilgjengelig på gravlundene, elektronisk, i brosjyrer e.l., og ved å søke samarbeid med relevante samarbeidsparter for å stimulere til økt bruk av gravlundene som park, kulturminne, som historieformidler og et sted for ro og refleksjon.

Å skape en levende gravlund som kan være en berikelse for byens befolkning og tilreisende, krever at det gjøres en jobb med informasjon, tilrettelegging og tilgjengelighet. Tromsø gravlund har potensiale til å bli et godt sted for rekreasjon og historieformidling.

I denne sammenheng vil det også være naturlig knytte seg til Association of Significant Cemeteries of Europe (ASCE). Denne organisasjonen har som målsetting å fremme europeiske gravplasser som en vesentlig del av kulturarven. ASCE er et nettverk som omfatter både offentlige og private organisasjoner som har ansvar for gravplasser som er vurdert å være av historisk eller kunstnerisk betydning.

Spennende elementer på Tromsø gravlund. Her kan det fortelles historie!